

Præstø Lokalhistorie

Præstø Lokalhistoriske Arkiv & Lokalhistorisk
Forening for Præstø
25 årgang - Nr. 2 maj 2015

Indhold

Kai Christensen æresmedlem af Hans Chr. Thomsen	s. 3
Danmarkshistoriens største fotoalbum af Ove Rye Jørgensen	s. 4
Kvindens kamp for stemmeret af Anna Sarah Rye Vestergaard	s. 6
Arrangementer af Dorte Worsøe	s. 30
Bestyrelser	s. 31

Udgiver: Præstø Lokalhistoriske Arkiv, Lindevej 45, Præstø 4720.

Tlf.: 5536 3109. E-mail: lokal@praesto-arkiv.dk

&

Præstø Lokalhistorisk Forening. Formand Dorte Worsøe, Faksevej 8, Præstø

Tlf.: 2623 3724. E-mail: lystskovhuset8@mail.dk

Redaktion: Hans Chr. Thomsen Egestræde 3, Skibinge, Tlf.: 4241 7651,

E-mail: hctka@mail.dk

Dorte Worsøe, Faksevej 8, 4720 Præstø. Tlf. 2623 3724

E-mail: lystskovhuset8@gmail.dk

Forsidefoto: Kvindetoget 5. juni 1915 på Amalienborg Slotsplads

Bagsidefoto: Kvindetoget 5. juni 1915 på Amalienborg Slotsplads

Præstø Lokalhistorie udkommer 4 gange årligt, og dækker Præstø sogn og land-
sogn, Beldringe, Baarse, Skibinge, Allerslev og Jungshoved

Medlemskab af Lokalhistorisk Forening koster årligt 100 kr. for enlige og 150

for ægtepar. Indmeldelse kan ske hos Søren Jørgensen. Lindevej 44 1. 4720.

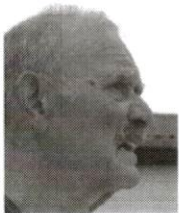
Præstø. Tlf.: 5599 2080. E-mail: sorenerikjorgensen@gmail.com

Tryk: Nordfalsters Bogtrykkeri . ISSN: 1903-0886

Arkivets åbningstider: Mandag kl.13—16 og 1. lørdag i måneden kl.10—13 i
perioden 1. sept. – 30. april. Juli måned er lukket.

Lindevej 45, 4720 Præstø Tlf.: 55 36 31 09,

E-mail: lokal@praesto-arkiv.dk

Kai Christiansen **Æresmedlem i Lokalhi-** **storisk Forening**

På Lokalhistorisk Forening generalforsamlingen marts 2015 blev Kai Christiansen udnævnt til æresmedlem med henvisning til hans byvandringer, historiske artikler, foredrag, gennemgang af byens historie i 6 udsendelser på tv. Han er en enmandshær med bidrag til bl.a. en bogudgivelse om gardens historie i Sydsjælland og nok så væsentlig er hans initiativ til den årlige fjordsvømning, og så er han portrætteret i vores blad nr. 1 2009. Enhver by burde have mindst en sådan dynamisk gestalt.

Lokalarkivet i Præstø - et besøg værd

Ove Rye Jørgensen, arkivleder i Præstø

Har du besøgt vores arkiv, ja -måske i forbindelse med vores tilbagevendende udstillingsdag den 2.lørdag i november måned, for her holder vi sammen med de fleste af Danmarks andre lokalarkiver åbent for publikum på Arkivernes dag. Eller måske i forbindelse med lidt slægtsforskning, eller måske aldrig... for så har du jo en oplevelse til gode. På et eller andet tidspunkt har du sikkert passeret vores dør, for vi bor på Præstø Bibliotek. Så kig ind hvis du har et spørgsmål du brænder inde med, vi har åbent hver mandag fra kl.13 til 16, eller 1.lørdag fra 10-13 i perioden 1.sep. til 30.april.

Du kan også kigge på vores hjemmeside www.praesto-arkiv.dk , her kan du læse om hvad vi har, hvem vi er. Du er også velkommen til at sende en mail med en forespørgsel.

Du kan nu søge i 550 lokalarkiver, landet over.

Mange gange har vi på Lokalarkivet fået spørgsmålet... hvorfor kan jeg ikke søge i jeres materiale på lokalarkivet. Det har vi også selv været kede af, når vi måtte beklage og fortælle, at det kommer nok snart. Men nu er det lykkedes, for her den 20.februar blev 550 lokalarkiver og offentlige arkiver lagt på nettet på **Arkiv.dk** .

Her kan man nu søge i alle disse arkivers materiale, som er digitaliseret, for det er jo en forudsætning for, at det kan ses på din computer, tablet eller smartphone.

Når jeg nu fortæller, at Præstø Lokahistoriske Arkiv blev startet i 1973, altså en del år før den første computer i 1990 kom på arkivet, så er der meget materiale, som vi stadig mangler at få digitaliseret, og det kan derfor ikke ses på nettet, men det sker løbende. Så fortvivl ikke hvis du ikke lige finder det du søger, eller måske noget du selv har afleveret.

Danmarkshistoriens største fotoalbum åbner

Du kan så sende os en mail med dit spørgsmål eller besøge os på arkivet. Vores slogan på lokalarkiverne er, vi har kun det der bliver afleveret til os, husk det inden du smider ud.

Prøv lykken på Arkiv.dk, måske finder du et skolebillede fra din egen klasse fra da du boede på Femø (som eksempel) eller et familiebillede som andre fra din familie har afleveret på et lokalarkiv på Bornholm. Når du finder et billede, så klik på det og det bliver forstørret.

Rigtig god fornøjelse.

Kvindernes kamp for stemmeret

Tanker - refleksion - handling

Anna Sarah Rye Vestergaard

Grundloven af 1849 gav 15% af befolkningen valgret

I 1915 efter 30 års lang og sej kamp fik kvinderne stemmeret til Rigsdagen. Debatten om kvindelig valgret indgik i en højspændt politisk kamp mellem Højre og Venstre om det parlamentariske demokrati. På Rigsdagen, hvor kampen for valgret skulle vindes, blev lovforslagene om kvindelig valgret, hver gang disse fremsattes, vedtaget i det venstredominerede Folketing, men nedstemt i det højredominerede Landsting. Den gryende kvindebevægelse udenfor Rigsdagen var imidlertid i fuld gang med at bevise, at kvinder var særdeles egnede til politisk arbejde. En vigtig inspirationskilde i

den proces var de nordiske lande. Men kvinders valgret blev herudover internationalt det første eksempel på mobilisering i kampen for kvinders rettigheder

Fra Paris til Præstø

Det hele begyndte i det sene 1700-tal, da den første demokratiske revolutionsbølge skyllede ind over Europa, og Paris blev, det sted demokrater valfartede til for - med den britiske feminist, forfatter og filosof Mary Wollstonecrafts (1759-98) ord - "at se friheden blive født." Revolutionen konstituerede sig på den berømte menneskerettighedserklæring, vedtaget af den franske nationalforsamling 1789. Den indeholdt punkter om ytringsfrihed og religionsfrihed, ligesom frie mennesker/

borgere skulle være lige for loven. Dette blev læst, som et løfte om kønsneutral demokratisk medborgerskab af mange, både kvinder og mænd.

Lærerinde Mary Wollstonecraft (1759-97)

Mary Wollstonecraft, der kom fra en ret velstående familie, rejste 33 år gammel til Paris i 1792, fuld af håb om frihed, lighed og broderskab. Hun havde forinden, trods alle odds skabt sig en

karriere som journalist og politisk skribent, og var, ifølge historiker Jytte Larsen, fed up af at hutle sig igennem som autodidakt huslærerinde og privatskolebestyrer. Med i bagagen havde hun et indædt had til despoti og patriarkat. Under indtryk af Revolutionen skrev hun samme år "Et forsvar for kvinders rettigheder", hvori hun krævede fuld ligestilling mellem kønnene. Værket vakte naturligvis stor opsigt i samtiden, men blev straks oversat til de europæiske

hovedsprog. Danskerne kunne læse bogen under titlen "Qvindekønnets Rettigheder forsvarede" i årbogen Nytaarsgave for Damer 1801-02." Bogen er den første fuldt udfoldede argumentation for, at kvinders rettigheder selv sagt var indlejret i menneskerettigheder, og kønsligestilling selvfølgelig indlejret i demokratiet. Mary Wollstonecraft udtrykte heri sit syn på tidens pædagogik, som hun anklager for at gøre kvinder til tankeløse, pyntedukker og mænd til ryggesløse libertinere. Ligesom årene som lærer havde overbevist hende om, at social ulighed er et produkt af systematisk forskelsbehandling fra vugge til grav, og at vejen til demokrati går gennem at reformere, børneopdragelse, skolevæsen og uddannelsesinstitutioner, men *ikke* gennem kønsopdelte skoler med forskellige undervisningsplaner for piger og dreng. Med et moderne sprogbrug kunne man kalde hende for socialkonstruktivist. Hun forlod Frankrig som

fuldblods feminist efter at have set friheden drukne i blod fra guillotinen og ligheden indskrænket til mandlige medlemmer af revolutionens patriarkalske broderskab.

Menneskerettigheder og politisk medborgerskab

Menneskerettigheder og politisk medborgerskab skal omfatte alle uanset køn og social status, lød kravet fra den vestlige verdens friheds- og kvindeforkæmpere til de nydannede demokratier i 1800-tallet. Med enevældets fald fik Danmark sit første folkevalgte parlament, men det var et demokrati for de få.. Kvinderne, halvdelen af landets voksne befolkning, var ikke inkluderet i det politiske medborgerskab.

Forfatter, lærerinde og telegrafist Mathilde Fibiger (1830-1872)

Mathilde Fibiger var den første betydelige fortaler for kvindefrigørelsen i Danmark, og hun gav frustrationen over det

manglende politiske medborgerskab, frit løb i romanen Clara Raphaels Breve, 1851. Hun skriver om ulighed kønne imellem og kvindernes manglende udviklingsmuligheder. Og plæderer for,

at kvinder skal have mulighed for at uddanne sig og blive i stand til at forsørge sig selv, så de ikke var tvungne til at gifte sig, for at blive forsørgede. Bogen vakte stor offentlig debat i aviser og tidsskrifter, fordi ligestillingskravet

var politisk kontroversielt, og fordi det var usædvanlig klart udtrykt og begrundet. Fejden gik over i historien under navnet Clara Raphael-fejden. De politiske yderfløje afviste kvindeemancipationen;

højrefløjen, ville bevare det traditionelle kønsrollemønster, mens venstrefløjen anså kvindesagen for ubetydelig ved siden af den sociale revolution.

Heiberg, der havde udgivet bogen,

undlod at debattere; for han støttede tanken om kvindens frihed til åndelig udvikling, men stod fremmed over for politiske krav om ændringer i kønsrollerne. Grundtvig, der selv var en fuldbefaren herre udi offentlige debatter, og kendte til de irra-

tionelle kræfter, der kan vækkes, når kulturbestemte normer italesættes, inviterede Mathilde Fibiger til Rønnebæksholm 1852. På Fredrik Bajers opfordring meldte Mathilde Fibiger sig ind i

Dansk Kvindesamfund ved dets stiftelse i 1871.

Lærerinde i Præstø Pauline Worm (1825-1883)

I 1847 ankom den unge lærerinde, for-

fatter og debattør

Pauline Worm til

Præstø. Hun var

som Mathilde Fibi-
ger banebrydende

for kvindebevægelsen,

for kvindernes

frigørelse og retsstilling.

For hende var

det også væsentligt,

at kvinder fik mulighed

for at forsørge

sig selv, så de kunne

undgå økonomisk

betingede ægteskaber. Pauline benytte-

de Clara Raphael-fejden som løftestang

for kravet om en forbedret pigeunder-

visning, dette mente hun, var kvindesa-

gens vigtigste mål. Hun var da også en

flittig skribent og debattør i 1850'ernes

langvarige diskussion om pigeskolerne

og på foranledning af hende indføres i

1859 eksamen for lærerinder. I Præstø

skulle Pauline være lærerinde for 8 pi-

gebørn: Johanne og Caroline Hjort,

døtre af prokurator Knud Hjort, hvis

kone var født

Margrethe Worm.

Samt Marie Hald,

Johanne v. Berger,

Nathalia, Augusta,

Camilla og Richar-

dine Hardt. Det

var købmand Erik

Hardt, som fik

Pauline til byen,

og det var også i

hans hus skoleun-

dervisningen fandt

sted. Familien Worm var derudover

godt repræsenteret i Præstø, og en

tourné fra Det kgl. Teater havde i 1819

opført et stykke på loftet i Gamle

Worms Pakhus. Gamle Worm var

kjøbmand Christian Worm, der døde

16. december 1845, han var bror til Paulines bedstefar. Pauline var en vellygt lærerinde, især for de større elever, ligesom hun spillede med i en dilettantkomedie af Holberg. Det var også i Præstø, at hendes digteriske og nationale udfoldelse rigtigt foldede sig ud. Under Første Slesvigske Krig (1848-51) viste hun sit patriotiske sindelag, ikke kun i sang og tale, men også i påklædning, hvor hun gik i en rød/hvidtternet kåbe og en hat med tilsvarende fjer.

Hun har været et markant indslag i byens kulturelle liv, også fordi kvinder ikke ytrede sig i det offentlige rum dengang. Fuld af begejstring for fædrelandet og friheden skrev hun bloddrypende soldaterviser under treårskrigen. Sit litterære hovedværk ”De Fornuftige”, skrev hun 1851 under sit ophold i Præstø (udgivet 1857). Pauline er heri også ægteskabets talskvinde, hun ved, at kun i ægteskabet er den fuldstændige åndelige forening mellem mand og kvinde en mulighed; ud fra tidens mo-

ralkodeks. Men ”De unge Piger skulde lære at betragte dem selv, ikke som Slavinder eller Pyntedukker, men som Skaberinder af det Hyggelige, det Hjerterlige, det Milde i Hjemmet og i Verden – et Kald, som vi kunne opfylde baade i den gifte og den ugifte Stand.” Hun kæmpede bravt for kvindernes stemmeret og da Dansk Kvindesamfund blev stiftet i 1871 tilsluttede hun sig på opfordring, og skrev udkast til foreningens vedtægter.

Astrid Stampe (1852-1930)

I Præstø reflekterede den unge pige Astrid Stampe over kønnenes ligestilling og samtidens normopfattelse af mænd/kvinders og drenge/pigers adfærd. Hun, der blev en af Danmarks førende kvindesagskvinder, var af adelig-højborgerlig herkomst. Født i 1852 og voksede op på Kristinelund, som hendes far lensbaron Henrik Stampe havde i forpagtning under baroniet Stampenborg og dets hovedsæde Ny-

so. Hans ægteskabelige dominans over moderen Jonna Drewsen, datter af Konferensråd Adolf Ludvig Drewsen og Ingeborg Collin lagde allerede i 11-12-årsalderen kimen til Astrids kvinde-sagsbevidsthed. Hun reagerede på de kønsstereotyper, der lå til grund for den manglende ligeværdighed kønnene imellem i ægteskabet. Astrid undrede

sig over, at både moderen og faderen gik ud fra, at det var faderen, der rådede, fordi han var manden. Hun konkluderede så, at faderen var opdraget i den forestilling, at manden var den, der rådede over alle ting i hjemmet. Men hun kunne ikke begribe, hvorfor moderen *skulle* adlyde faderen.

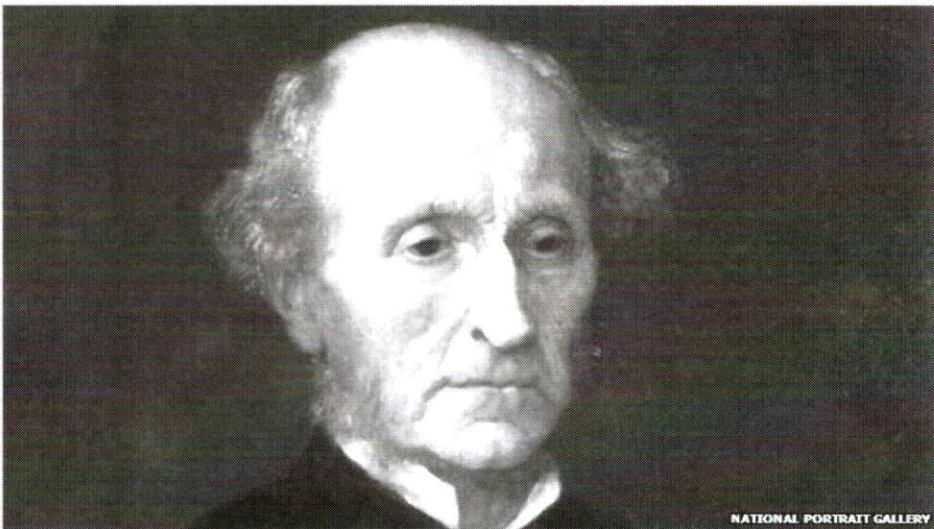
Den videbegærlige og analytiske unge pige reflekterede klogt over det nære miljøes kønsnormer. Et aspekt der optog hende, var den uhyre forskel, der var på drenge og pigers opdragelse, hvilket fik hende til at italesætte dette. Hvad opdrages drenge til? Hvad opdrages piger til? I forhold til tidens opdragelse af landadelige pigebørn og unge kvinder modtog Astrid og hendes søstre dog en ret fri opdragelse. Men hun skriver, når tiden kom, hvor drengene skulle sendes på kostskole for at lære noget, blev pigerne normalt hjemme, de skulle sidde og sy og brodere, hvilket betragtedes for at lave noget. Men hun og hendes søstre fik i modsætning hertil lov at læse alvor-

lige bøger, hvilket udviklede dem intellektuelt, det anså de for at bestille noget. Privatlærerinder, dannelsesrejser til udlandet og ophold i København gav dem også en kultiveret ballast. Men efterhånden gik det dog op for hende, at forældrenes mål med døtrenes liv var, at få dem gift. Og det krænkede hendes stolthed. Særlig oprørte det hende, at skulle opgive sit eget navn, hun ville beholde sit eget. Da godsforvalterens frue indvendte: ”Men hvad nu, hvis Deres mand ikke giver dem

lov” svarede hun klar i spyttet: ”sådan en idiot af en mand vil jeg ikke have.” Hun siger selv, at ”kvindesagen voksede op i mig, derude på det rene ”bondeland”, fremkaldt af begivenhederne og næret af min stærkt reflekterende natur.”

John Stuart Mill ”Kvindes Underkuelse”

Da Astrids morbror Viggo Drewsen opdager hendes engagement i kampen for kvinders rettigheder, førte han lan-

ge samtaler med hende om emnet, og forærede hende den engelske filosof og økonom John Stuart Mills bog "Kvindernes Underkuelse", den var oversat af Georg Brandes. Ham mødte hun engang imellem både hos sin morfar og hos sin morbror. Stuart Mill betragtede kvindekampen som en vigtig del af moderniseringen af de vestlige

samfund, og et opgør med tankegangen om, at kvinder er naturligt underlegne, mindre fornuftige og mere følelsesbetonede end mænd. Astrid havde mødt en åndsbeslægtet, "Mill *bekræftede* den sandhed, der var opstaaet i mit eget indre." og skriver videre: "En Mand i det fjærne England kunde forstaa mig unge Pige, der gik så ene med mine Tanker."

Hun erfarede, at de tanker hun gjorde sig i Præstø, også tænkes på samme tid ude i Europa. Der var grøde i det politiske liv og forandringer på vej.

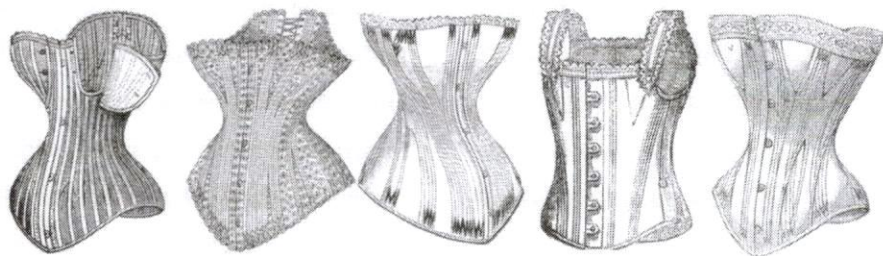
Interesser og arveret

På ballerne kunne hun tage de emner op, der interesserede hende, her kunne hun tale med de unge herrer om: Kvindesag, skandinavisme, sprogrensning, det sociale spørgsmål, den sønderjyske sag, det norrøne, det gamle norske og islandske sprog. Emner som hendes veninder fandt ”grinagtige”. Hendes senere mand lånte hende en artikel om

”ægtefællers formueretslige ligestilling” et emne, der optog både hende og kvindebevægelsen. Thi efter faderens død overgik Nysø til hans bror Holger Stampe-Charisius, for alene sønner var arveberettigede til stamhuset, mandlig arvegang var et juridisk diktat. Hverken hun eller hendes søstre kunne arve.

Italesættelse af kvindekønnets norm

Undrede tænkte hun over, at havde hendes veninder været opdraget til andet end at sy, være nette og velop-

Norm for kvindekroppens udtryk i 1800-tallet

dragne, og til at søge sig en mand, havde de sikkert kunne få åndelige interesser som mændene. Men de vidste, som hun skriver, "at de skulle behage mændene, deres mødre havde vel sagt det til dem, min mor talte aldrig om det." Da en af veninderne sagde: "Det må jeg ikke gøre, det synes herrerne ikke om." Svarede Astrid: "Hvad mener du med det, man kan da ikke rette sit liv efter, hvad herrerne mener."

Astrid, Rigmor, Kristine, Jeanina og deres mor Jonna

Astrid lærte oldnordisk, svensk, fransk og engelsk, men ikke tysk, som følge af forældrenes nationale sindelag under indtryk af de slesvigske krige. Moderen kom, ifølge Astrid fra en såre intelligent kreds i København. Hvor hun levende tog del i det gærende politiske miljø omkring Carl Plough og de nationalliberale, ligesom en god ven ufortødent vedvarende sendte hende "Fædrelandet". Ved ægteskabets indgå-

else skulle moderen, skriver Astrid Stampe: finde sin omgangskreds blandt "rare, gode, men ret stillestående, reaktionære, aristokratiske kredse", som tog godt imod hende. Men når hun i samtaler kom frem med frisindede meninger, sagde de til hende: "Tag De Deres mands meninger, Jonna; det klæder en kone bedst." Sådanne udtalelser der blotlagde kvindernes mangel på ligeværdighed kønnene imellem, pikerede Astrid til at analysere kvindernes stilling og rettigheder i samfundet. Sammen med storesøsteren Rigmor og lillesøsteren Kristine arrangerede Astrid 1873-80 folkeoplysende foredrag for godsets ansatte og egnens befolkning, til stor glæde for disse. Astrid huskede tydeligt sin angst den første aften, hvor hun fortalte om Nordens historie, hun forberedte sig grundigt og under foredraget fæstnede hun sine øjne på gårdmandssønnen Peder Hansen fra Enegårde, herfra turde hun ikke flytte dem igen. En ung flink bondesøn

Poul Andersen fra Ambæk holdt en køn tale for de tre søstre efter den første succesfulde foredragsvinter og bemærkede, i gamle dage kom bønderne op på herregården for at ride træhesten, nu kom de der op for at hente oplysning.

I 1877 flyttede familien til Nysø og faderen byggede en foredragssal til dem i den ene sidelænge. De var kommet så nær Præstø, at der også kom folk herfra, hyppigt var der 100 tilhørere. Astrid og hendes søster Kristine oprettede også en lånebogssamling, så folk 2 gange om ugen kunne komme og låne bøger. Astrids 9 år yngre søster Jeanina deltog ikke i undervisningen.

Gustav Feddersen og Dansk Kvindesamfund

Astrid Stampe giftede sig i 1881 med sin ungdomsven Gustav Feddersen og bosatte sig på Frederiksberg. Hendes onkel Holger Stampes kone Lili, født

Bardenfleth, introducerede hende for Dansk Kvindesamfund, der i 1871 var stiftet af bl.a. ægteparret Frederik og Bathilde Bajer. Ægtemanden delte hendes kvindesaglige interesser og blev også medlem af Københavns-kredsen, da hun meldte sig ind i 1882. Året efter blev hun kasserer i kredsen og fra 1887 var hun forkvinde. Hun ville, at organisationen skulle være mere dynamisk og

bedre organiseret. Kvindesagen skulle bringes ud til folket, der blev holdt massevis af foredrag og skrevet mange indslag. Særligt kæmpede 2 mænd for ændring af de forældede ægteskabslove, der ikke var ændret siden Danske lov af 1683. Dansk kvindesamfund begyndte i 1885 at udgive månedsbladet "Kvinden og Samfundet". Astrid Stampe skrev heri sine første artikler: "Skal vore sønner lære at sy?", og

"Sameje og Særeje". Hun blev en flittig skribent. "Der var en trang og længsel i kvinderne efter at "tale frit ud fra leveren" og det kaldte mange penne frem." Astrid Stampe advarede mod, at kvindesagen blev ført eller tolket som tegn på kvinders mandehad. Dette lå hende meget på sinde og er et vigtig udsagn. Det handler om kvinders rettigheder, samt dialog og fornuftig argumentation for at nå målet.

Kvindelig Fremskridtsforening & Kvindevalgretsforeningen

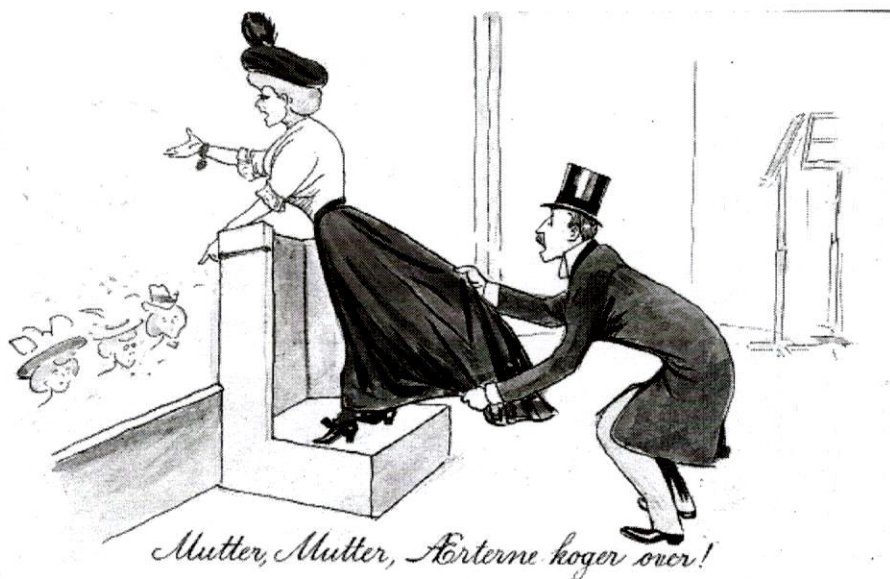
Dansk Kvindesamfund virkede med moderat kurs for kvindevalgretten, derfor oprettedes Kvindelig Fremskridtsforening i 1886, med Mathilde Bajer blandt stifterne. Politisk valgret blev indskrevet i formålsparagraffen og tidsskriftet "Hvad-vi-vil" udsendtes. Foreningen havde et klart socialistisk standpunkt og tilslutning fra mange arbejderkvinder, ligesom kun kvinder kunne optages i foreningen. Dansk

Kvindesamfund og Kvindelig Fremskridtsforening var de to hovedstrømme, der prægede kvindepolitikken: den upolitiske, moderate kurs overfor den mere radikale holdning med klar politisk stilling til fordel for kvindevalgretten. Mange mente at Dansk Kvinde-samfund havde en for forsigtig kurs og Fremskridtsforeningen satte fredssagen og arbejdsagen for højt. Derfor dan-nedes Kvindevalgretsforeningen i

1889, med kommunal og politisk valgret for kvinder, som eneste formål.

Retoriske strategi & "feminin stil"

Den 21 januar 1890 talte kvinder for første gang ved et offentligt valg-møde. Men at få politisk indflydelse kræver målrettet og effektiv argumentation. De kvindelige talere befandt sig dermed sig i et retorisk dilemma. Normen for kvindelig opførsel i datiden var, at der forventedes tilbageholdenhed og for-sigtighed af dem. Kvinderne kunne

derfor ikke afvige for meget fra normerne for kvindelig opførsel og tale i offentligheden. De benyttede i stedet en retorisk strategi, der bekræftede den almindelige forventning til kvindelig adfærd: Eksempelvis anekdoter og personlig henvendelsesform, hvor kvinder trak på egne erfaringer i stedet for at tale som eksperter. Direkte modargumentation blev undgået. De benyttede sig også af politisk lobbyarbejde, idet kvindeorganisationerne enedes om, at der skulle stilles spørgsmål til valgkandidaterne (interprellering) om de køns-specifikke spørgsmål som: Politisk valgret, om de ville skaffe kvinderne adgang til deltagelse i det kommunale liv og betrygge den gifte kvindes medbestemmelsesret over børnene, husvæsenet og pengene. Kampagnen blev generelt en succes. Men i Præstø og Odense nægtede man kvinderne at stille spørgsmål. Folketingets udvalg for valgbrevs prøvelse fastslog senere, at man havde handlet uretmæssigt ved at

forhindre kvinderne i at stille spørgsmål til kandidaterne. Ved at bruge træk fra den feminine stil og referencer til husligt arbejde og børneopdragelse, der korresponderede med erfaringer i mange kvinders hverdag, henvendte kvinderne sig til et bredere publikum. Således at de kvinder, der først og fremmest opfattede sig selv som mødre, forlovede, hustruer, piger i huset eller husmødre nu også fik mulighed for at se sig selv som kvinder med indflydelse på offentlige spørgsmål og som politisk handlekraftige individer. Kvindesagskvinder flettede således de mere traditionelle forestillinger om kvinders rolle med en ny bevidsthed om, hvad kvinder havde evner og mulighed for. Som historien har vist, var kvindernes retoriske strategi velvalgt.

Sædelighedsfejden

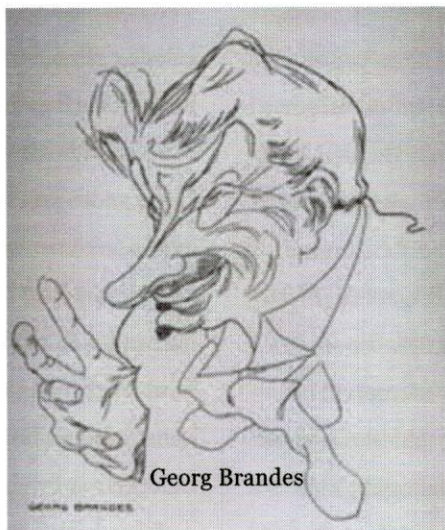
Kvindernes vilje til at kæmpe for nye rettigheder som medborgere, medfører en diskurs om kvindeligheden. Udtryk-

ket ”Ny Kvinde” dukker op i 1890’erne. Man diskuterede ”Var kvindeligheden unaturlig eller sund? Var ”den nye kvinde” nymfoman? Pebermø? Under alle omstændigheder en unaturlig kvinde!” I dette klima af stadig mere åben kønskamp raser feminisme debatten i

Europa. Den officielle kønsmoral bygger på ægteskabet og familien som den institution, der skal sikre, at seksualiteten alene blev dyrket i forplantningens tjeneste. Kvinder var fra naturens hånd ikke

udstyret med en kønsdrift, var den herskende opfattelse også indenfor lægevidenskaben. Derfor blev borgerskabets døtre opdraget til et kommende liv som hustruer og mødre, hvor egenskaber som kysk moderlighed,

tålmodighed og beskedenhed var i højsædet. Mænd derimod blev anset for at være udstyret med en stærk og naturlig kønsdrift, som af hensyn til deres fysiske og psykiske sundhed helst skulle tilfredsstilles. Den hede debat om køn og moral, der i 1880’erne udkæmpedes

mellem kulturpersonligheder fra hele Norden, fik tilnavnet ”den store nordiske krig om seksualmoralen.” Georg Brandes standpunktet var, at kravet om kvindernes emancipation indebar, at både kvinder og mænd skulle have

samme ret til at realisere seksualdriften – også for ægteskabet – i stedet for den bornerte udvidelse af kyskhedskravet til også at gælde mænd. Kvinderne blandede sig i debatten og Astrid Stampe skriver:” at den frihed trængte de

ikke til, og at den kønslige afholdenhed, som de var opdragne til, var kvindernes bedste klenodie, som de ikke vil bytte med en frihed, de ikke attræede." Hun ansporede sammen Caroline Stampe-Charisius til, at forkvinde for Dansk Kvindesamfund Elisabeth Grundtvig, holdt det sensationsskabende foredrag om det seksuelle lighedskrav ved et lukket kvindemøde i DK. Foredraget var et indlæg imod Georg Bandes' fløj i Sædelighedsfejden, der forlangte et opgør med borgerskabets dobbeltmoral og argumenterede for seksuel frigørelse for både mænd og kvinder. Elisabeth Grundtvig holdt på, at seksuel afholdenhed for ægteskabet ikke skulle være forbeholdt kvinder, men også gælde mændene. Astrid Stampe konkluderer i sin bog i 1829, "Det ser desværre ud, som om tilhængere af den løse moral sejrede; tusindvis af kvinder greb den kønslige frimodighed med begge hænder."

Astrid Stampes videre arbejde

Astrid Stampes mand udnævnes til amtmand i Ringkøbing, de flytter hertil i 1895. Hun fortsætter ufortrødent sit arbejde for Dansk Kvindesamfund. I 1903 forflyttes H.C. Stampe til Nykøbing Falster, samtidig vælges hun ind i fællesstyrelsen som næstforkvinde. Ved fællesmødet i Horsens 1906 foranlediger hun, at: "Dansk Kvindesamfunds formål er at arbejde for Kvindernes Kommunale og politiske Valgret." Dette vedtoges enstemmigt og blev indskrevet i paragraf 1, det er en stor sejr for hende. På Jungshoved opretter hun en kreds af Dansk Kvindesamfund. Da hendes mand døde i 1912, købte hun et lille lod på hendes elskede fødeegn, og byggede et sommerhus mellem skoven og Skibbinge Hestehave, som hun kaldte Hestehavehus, "der nede ved mine gamle skove Rævsvangen og Skibbinge hovedskov." I 1913 vælges hun til forkvinde i Dansk kvindesamfund og i 1914 er hun vært for det andet nordiske kvindesagsmøde i

København, det første møde fandt sted i 1888. I 1918 trak hun sig som forkvinde.

Privatlærerinde Marie Hjelmer

(1869 - 1937)

Marie Helmer dimitterede som lærerinde fra Marie Kruses Skole 1889 og studerede fransk i Paris 1894. Hun kom til Præstø som privatlærerinde hos en apotekerfamilie og giftede sig i 1898 med by- og herredsfuldmægtig, cand.jur. C.H. Helmersen, de bosatte

sig på Torvet 19. Kvindesagsforkæmper, politiker og cand.mag. Elna Munch, født og opvokset i Kallehave, var i færd med at forberede dannelsen af Landsforbundet for Kvinders Valgret (LKV). Hun kontaktede Marie Hjel-

mer for at inddrage hende i en Kvindevalgretsforening i Præstø. Stiftende generalforsamling for denne fandt sted på Frederiksminde den 22. marts 1907.

Præstø Avis har den 24. marts en udførlig omtale af mødet. Der skulle ar-

bejdes for kvindelig valgret og udbredes forståelse for dennes betydning i samfundet. Marie Hjelmer valgtes til forkvinde og bl.a. frk. Ridiger valgtes til bestyrelsen. 43 kvinder og 12 mænd var fra starten medlemmer, året efter var der 225 medlemmer, et pænt

medlemstal da Købstadens indbyggertal var på knapt 1500. Præstø foreningen var en af de mest aktive i LVK.

Der holdes møder og foredrag, kvinderne skulle gøres interesserede i sam-

fundsspørgsmål og parate til valgret og valgbarhed. Emnerne var mange og redaktør Johanne Meyer holdt foredrag om "Kvindesagen". Avisens holdning er stort set positiv overfor kvindesagen, og bringer historier om og af kvinder og kvindevalg, med historier fra hele verden, "Kvinderne i Wyoming U.S. fik fuld politisk ligestilling i 1869."

På delegeretmødet den 24. november 1907 i København, dannedes så Landsforbundet for Kvinders Valgret. Og i marts 1909 deltog kvinder for første gang i de kommunale valg. Marie valgtes som den eneste kvinde og eneste radikale valgte til Præstø byråd, hun genvalgtes frem til 1919. Forud for valget gik megen polemik, avisen skriver fra 3. marts om opstillingslister, disse afspejler de sociale forhold i byen, de store købmænd står øverst på listerne og hvor skal kvinderne stå, skal der laves kvindelister? Fredag den 5. marts skriver avisen om, at der laves en fællesliste med alfabetisk opstil-

ling, polemik igen. Den væltes og der laves tre opstillingslister. Derefter bragte Præstø

Aften Avis 10. marts i et langt anonymt indlæg, et angreb på dem der væltede fælleslisten. Men et endnu voldsommere på fru Hjelmers og "Kvindevalgretsforeningen, som sikkert kun var stiftet for at bringe fru Hjelmers og frk. Ridiger frem". Medlemmer udmelder sig, da det gik op for dem, at de skulle tjene til befordring af fru Hjelmers planer. Mange forargede læserindlæg bragtes herefter i avisen til forsvar for fru Hjelmers.

Avisen bragte i april og maj 1910 tre lange artikler, hvor Marie Hjelmers argumenterer for lige løn til mænd og kvinder for samme arbejde. Et modargument i avisen lød: "Kvinder har evnen til at spinke og spare, de er mere økonomiske og behøver mindre. Dels kommer fornuften i 2. række hos kvinderne! Og man ved jo at manden er stærkere fysisk og dermed

Kvindevalgret

Medlemsblad for Landsforbundet
for Kvinders Valgret,

også åndeligt.”!!! Indlægget affødte hverken modargumenter eller protester. (sic.). Marie Hjelmer sad i landsorganisationens hovedbestyrelse 1907-15, hvor denne opløstes. Efter opnåelsen af kvindelig valgret i 1915 fortsatte Marie sit kvindepolitiske arbejde i Dansk Kvindesamfund, først i Præstøkredsen, der oprettedes 1915 med Fanny Ridiger som formand. Ved det første rigsdagsvalg med kvindelig deltagelse i 1918, valgtes Marie som den eneste radikale kvinde til Landstinget. Marie Hjelmer arbejdede 18 år i Landstinget utrættelig for kvinders og børns rettigheder.

Lærerinde Fanny Ridiger (1862-1924)

Fanny Ridiger var ansat på Præsto Realskole og gav privatundervisning i klaverspil, dansk, historie og engelsk. Hun var plejedatter af urmager og fotograf Fritz Ridiger, Adelgade 81. Fanny Ridiger valgtes til bestyrelsen i Kvindevalgretsforeningen for Præsto og Omegn, da denne stiftedes den 22. marts 1907. Sammen med Marie Hjelmer deltog hun 24. november 1907 på delegeretmødet i København, hvor Landsforbundet for Kvindelig Valgret dannedes. I lokalforeningen holdt hun foredrag i 1908 om samfundslære, frk. Ingerslev fortalte om ”Nordens Saga-kvinder”, og Marie Hjelmer oplæste et

brev fra kvindekongressen i London. Fanny Ridiger vælges gentagne gange til at deltage i Landsforbundets årsmøder og på et lokalt møde i januar 1912 fortalte hun om sin deltagelse på kvindekongressen i Stockholm. Kvindesagen var, må man sige, ikke kun lokal den var global. Kvinderne deltager i kongresser i Norden og Europa og får

informationer så langt fra som USA. I avisen refereres det, at Fanny Ridiger har talt om de engelske forhold, de engelske suffragetter og deres metoder, og om frk. Pankhurst, som hun havde mødt. Dansk Kvindevalgretsforening havde godt fodfæste i Præstø og Dansk Kvindesamfund, med Astrid Stampe Feddersen som forkvinde havde en

Emmeline Pankhurst, fra The national Society for Women's Suffrage, agiterer i London for kvinders stemmeret

kreds på Jungshoved. Da Kvindevalgretsforeningens eneste formål var opnået i foråret 1915 opløste lokalforeningen i Præstø sig selv, der sluttedes med kaffebord, og kassebeholdningen på 6,61 kr. blev skænket til den nye forening. Marie Hjelmner oplyste herefter, at fru Stampe Feddersen den 2. september ville holde et møde og danne en ny forening med tilknytning til Dansk Kvindesamfund. Fanny Ridiger valgtes til forkvinde i Præstø afdelingen af Dansk Kvindesamfund.

Det internationale stemmeretsarbejde

Det internationale kvindenetværk var af overordentlig stor betydning. Dansk kvindevalgretskamp var stærkt inspireret af den internationale udvikling, som nøje blev fulgt i tidsskrifter og aviser. Elna Munch trak linjen fra den Franske Revolution til International Women's Suffrage Alliance's møde i København 1906. Alliancen var dannet i 1904, hvor den første kongres holdtes i

Berlin, for at sætte turbo på de nationale valgretskampagner: "*Alliancens Formaal skal være at gennemføre Kvindernes Frigørelse i alle Nationer og at forene Vennerne af Kvindestemmeretten over hele Verden i en organiseret Samvirken i broderlig Hjælp-sombed*". I England indledte The National Society for Women's Suffrage, i 1905 en kampagne, der omfattede militante aktioner som brandbomber og sultestrejker, med mange arrestationer til følge.

Kvindetoget

Den 5. juni 1915 gik mellem 12.000 og 20.000 kvinder i Danske Kvinders Valgretstog til statsrådet på Amalienborg, hvor Christian IX, underskrev den nye grundlov. De overbragte Danske Kvinders Adresse til Regering og Rigsdag, hvori de skriver: "Paa denne for os saa betydningsfulde Dag, da danske Kvinders politiske Valgret er en fuldbyrdet Kendsgerning, har vi som Talsmænd for Tusinder af Kvinder

En del af kvindetoget den 5. juni 1915 på Amalienborg Slotsplads.
Det er Astrid Stampe Feddersen til højre

ønsket at udtale for Danmarks Regering og Rigsdag vor Glæde over den fulde politiske Borgerret, som den nye Grundlov giver Kvinderne. Vi værdsætter i fuldeste Maal denne Valgret, som aabner os Mulighed for Indflydelse paa Landets Love, der gælder for

Kvinder, saavel som for Mænd.” Dernæst fortsatte de til fællesmødet i Rigsdagen, hvor konseilspræsident Zahle overrakte den underskrevne grundlov til Folketingets formand.

Litteraturliste:

Elise Björklund, Valgretsforeningen for Præsto og Omegn

Andreas Dolleris, Pauline Worm: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag

Bente Rosenbeck, Kroppens politik - om køn, kultur og videnskab: Museum Tusulanum 1992

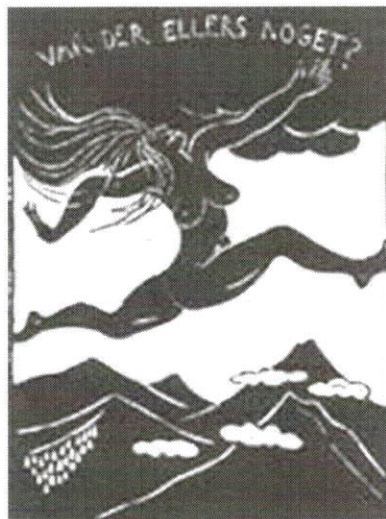
Astrid Stampe Feddersen, Minder: Det Schönbergske Forlag 1929

Marie Louise Svane og Tania Ørum (red.), Køn og moderne tider, : Tiderne skifter 1991

Mary Wollstonecraft, Et forsvar for kvinders rettigheder: Informations Forlag 2012

Præsto Lokalhistorie maj 2014

Præsto Avis mellem 1906 - 1915

Arrangementer

Torsdag d. 21. maj: Godsforvalter Mogens Tved vil tale om landbruget på Oremandsgaard tidligere og i fremtiden.

Fredag d. 19. juni: Tur til Samlermuseet på Møn i egne biler med samkørsel. Afgang fra biblioteket kl. 11.

Torsdag d. 20. august: Program endnu ikke fastlagt.

Torsdag d. 17. september: Tidligere borgmester i Præstø Peter Madsen fortæller bl.a. om sin tid som borgmester.

Lørdag d. 26. september: Sensommerbusturen går til Sprogø. Den arrangeres i år af Bevaringsforeningen. Nærmere om turen i næste nummer.

Torsdag d. 22. oktober: Ole Hansen fortæller om pottemageriet Rødeled og familien Knudsen.

Torsdag d. 19 november: Henning Tønnesen holder et foredrag, han har kaldt "Fra fæste til frihed "

Alle indendørsarrangementer afholdes kl. 19,30 i Bernhards Baghus på 1.sal.

Generalforsamlingen: bestyrelsen er uændret.

I anledning af vores 25 års jubilæum udnævnte vi Kai Christiansen til æresmedlem. Vi ønskede dermed at takke ham for hans store hjælpsomhed på en lang række områder - foredrag, artikler i vores blad, bladuddeling m.m

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Fmd. Ove Rye Jørgensen, Ugledigevej 19,
Præstø 4720. Mobil: 4142 6016
E-mail: overye@post.tele.dk

Arkivleder Ove Rye Jørgensen, Ugledige-
vej 19, Præstø 4720. Tlf. 5599 6016.
E-mail: overye@post.tele.dk

Kasserer Ole Sørensen, Ronesbanke 12 a,
Præstø 4720. Tlf. 5599 1173
E-mail cokse@adr.dk

Styrelsesmedl. Bent U. Mortensen, Spur-
vevej 9, Præstø 4720. Tlf. 5599 1755. E-
mail: beum@dbmail.dk

Styrelsesmedl. H.C. Hemmingsen, Fasan-
vej 6, Præstø 4720. Tlf.: 5599 2416,
E-mail hcnaebbet@hotmail.com

Styrelsesmedl. Hans Chr. Thomsen,
Egestræde 3, Skibinge. Præstø 4720. Tlf.:
5599 1494. Mobil: 4241 7651. E-mail:
hctka@gmail.com

Styrelsesmedl. (For Lokalhistorisk For-
ening) Ole E. Hansen, Ved Gadekæret 2.
Skibinge. 4720. Tlf. 5599 1464. E-mail:
ole_e_hansen@live.dk

Lokalhistorisk Forening for Præstø

Fmd. Dorte Worsøe, Faksevej 8, Præstø
4720. Tlf. 2623 3724
E-mail: lystskovhuset8@gmail.com

Næstfmd. Ole E. Hansen, Ved Gadekæret
2, Skibinge. Præstø 4720.
Tlf. 5599 1464. E-mail:
ole_e_hansen@live.dk

Best.medl: Bendt Nielsen. Lundegårdsvej
23A, Præstø 4720. Mobil: 2238 1961. E-
mail: nielsenbendt@gmail.com

Best.medl: Birthe Taanning Ny-
strøm. Klosterbakken 23, Præstø 4720. Tlf.:
38345832.. E-mail: bitanyd@g.mail.com

Best.medl. & Redaktør af "Præstø Lokal-
historie": Hans Chr. Thomsen, Egestræde 3,
Skibinge. Præstø 4720. Tlf.:5599 1494.
Mobil: 4241 7651. E-mail: hctka@mail.dk

Suppl. & Kasserer: Søren Jørgensen. Lin-
devej 44 1., Præstø 4720.
Tlf.:5599 2080. E-mail: sorenerikjorgen-
sen@gmail.com

Suppl. Inge Knudsen, Jernbanevej 14 st.tv.,
4720 Præstø. Tlf. 5672 5161.
E-mail: wesse@lic-mail.dk

